

Hüseyin Sırrı Bellioğlu (1876-1958)

Hüseyin Sırrı Bey, 1876 yılında Kıbrıs'ın Lefkoşe kentinde doğmuştur. Babası eşraftan Mehmet Nuri Bey'dir. Bazı kaynaklarda "Mütekaid Yüzbaşı Nuri Ağa" olarak ifade edilmektedir. Annesi Ayşe hanımdır. İlk ve orta öğrenimini Lefkoşe'de tamamlayarak, yüksek öğretim için İstanbul'a gelmiş ve Mülkiye Mektebine kaydolmuştur. "Müsabaka imtihanı" ile bir üst sınıfa geçmiştir. Okula başladığı ilk günden itibaren ülke sorunları ve siyasetle yakından ilgilenmiştir. Çabuk öfkelenen mizacı ve vatanseverliği her şeyin üstünde tutması en önde gelen özelliklerindedir. Mektebi Mülkiye'de İdadi kısmında okurken Arnavut Rauf'un etkisiyle İttihat ve Terakki'ye üye olmuştur. Henüz 18 yaşında olan Hüseyin Sırrı, Arnavut Rauf'un İttihat ve Terakki'ye katılmasını istediğinde, "İttihatçı olursam ne yapacağım" diye sorduğunu ve kendisine "Kıbrıs'ı alacağız" dediğini belirterek, İttihat ve Terakki'ye katılmasının asıl amacını Kıbrıs'ı geri alma düşüncesi olduğunu vurgulamıştır.

Hüseyin Sırrı Bellioğlu

İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne katıldıktan sonra siyasi faaliyetleri artmıştır. Bu dönemde II. Abdülhamit yönetimi de İttihatçıları yakın takibe almıştır. Mart 1897'de Mektebi Mülkiye'nin son sınıfındayken, "İttihatçı Tahsin" adlı arkadaşı tarafından Cibali'deki Cemiyetin gizli toplantısına götürüldüğü gün, toplantı hükümet tarafından basılmış, katılanlar tutuklanmış ve okuldan atılmıştır. Tutukluluğu bittikten sonra eğitimine devam edebilmek amacıyla 24 Haziran 1897'de saray katipliği kanalıyla okul müdürlüğüne başvuruda bulunmuştur. Ancak okul müdürü Hacı Recai Bey, okulun düzen ve sistemini bozacağı gerekçesiyle başvurusunu reddetmiştir. II. Abdülhamit'e "aşırı" yakınlığı ile tanınan ve 1895-1908 tarihleri arasında Mektebi Mülkiye'nin müdürlüğünü yapan Hacı Recai Efendi konuyla ilgili Maarifi Umumiye Nezareti'ne yazdığı yazıda, evvelden beri Sırrı Bey'in başına buyruk davrandığını, arkadaşlarına kötü örnek olduğunu, "fesad ve muzır" düşünceli olduğunu ve terbiye edilmesinin mümkün olmadığını belirterek, mektebin bekası için okula tekrar alınmasının olanaksız olduğunu vurgulamıştır. Bu yazıda daha önce okula kaydolmak için verdiği dilekçede, tekrar okula kabul edilmediği takdirde ecnebi memleketine iltica edeceğini belirttiği vurgulanmıştır.

11 ay Taşkışla tutuklu kaldıktan sonra sürgün yiyen birkaç kişi ile birlikte uygun hizmetlerde çalıştırılarak işlerinin sağlanması için II. Abdülhamit'in emriyle 18 Eylül 1898 tarihinde Kastamonu'ya gönderilmiştir. Böylece çok istemesine rağmen siyasi faaliyetlerinden ve dik başlılığından Mülkiye Mektebi'nden mezun olamadan, II. Abdülhamit'e bağlılığıyla ün yapan Enis Paşa'nın valisi olduğu Kastamonu'da yaşamaya zorunlu tutulmuştur. Kastamonu'ya geldiğinde kendisine Nafia Katipliği görevi verilmiştir. Esasen bu görevlendirme bir sürgün niteliği taşımaktadır.

Burada 3 yıl kaldıktan sonra 1901 yılının Ekim ayında arkadaşı Malatyalı Tahsin ile birlikte Mersin'e giderek, oradan gemi ile Kıbrıs'a kaçmak üzereyken yakalanıp Kastamonu'ya geri getirilmişlerdir. Kaçma ihtimalleri olduğu için kentte serbestçe gezmelerine olanak verilmeyip, firarlarına meydan vermemek için alınacak emre kadar tutuklu kalmaları istendiği için hapse atılmışlardır. Bu arada Sırrı Bey arkadaşı Tahsin ile birlikte 26 Kanuni evvel 1317/8 Ocak 1902 de padişaha bir telgraf çekerek, Enis Paşa'nın, kendisine kimse dokunamaz diyerek ahaliye kan ağlattığını ileri sürerek, "merhamet merhamet ya Hazreti Halife" diyerek şikayette bulunmuştur. Bu şikayetlerin benzerleri sadrazama ve Dahiliye Nezareti'ne de yapılmıştır. Nezaretin kaçmalarına meydan verilmemesi ve polis aracılığıyla sürekli denetimleri

sağlanabilecekken, Enis Paşa'nın kasten kendilerini hapse attığını savunmuşlardır. Sadaret makamı Dahiliye Nezareti aracılığıyla konuyu inceltirmiş, ancak iddiaları mesnetsiz bulmuştur. Bununla birlikte Sırrı ve Tahsin beylerin yevmiyelerinin ödenmesini istemiştir. Bu arada Kastamonu Valisi Enis Paşa da Sırrı Bey ve arkadaşının Kastamonu'da alenen hükümet aleyhinde propaganda yaptıklarını, firar etmeleri konusunda da yasal sürecin izlendiği ve tutukluluk hallerinin devam edeceği bildirmiştir. Yargılama sonunda süresiz kalebentlik cezasına çarptırılmış fakat bu cezası da iki yıl hapse çevrilmiştir.

Cezasını tamamladıktan sonra 13 Mart 1905'de Kastamonu Belediyesi'nde Sandık Eminliği görevine getirilmiş ve 18 Temmuz 1906'da ise bu kez Kastamonu Belediyesi'nin Başkatibi olmuştur. Bu dönemde diploması olmamasına rağmen mahkemelerde dava vekilliği yaparak siyasi suçluları ceza almaktan kurtardığı iddiasıyla hakkında Dahiliye Nezareti'ne şikayette bulunmuş ve soruşturma açılmıştır. Başkatipliği görevinde 6 ay görev yaptıktan sonra Çankırı'ya, halkın şikayetleri üzerine bu kez de Araç Kasabası'na sürgün edilmiştir.

Bununla birlikte o da arkadaşı Tahsin ile birlikte tutuklanmalarını sağlayan ve iki yıl tutuklu kalmalarına yol açan eski Kastamonu Valisi Enis Paşa'nın yargılanması talebini içeren şikayet dilekçelerini yetkili makamlara göndermiştir. Bunun üzerine Dahiliye Nezareti, tahkikat ve muhakeme yapılabilmesi için Enis Paşa'yı görevinden azletmiştir. Bu azilde Sırrı Bey'in de etkili olduğu söylenebilir. Ancak bu soruşturmada istediklerini alamamış olmalı ki II. Meşrutiyetin ilanından sonra Enis Paşa hakkındaki şikayetlerine devam etmiştir. Bu tutumu onun inatçılığının ve hırsının da açık kanıtı sayılabilir.

23 Temmuz 1908'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin çabalarıyla Meşrutiyetin yeniden ilan ettirilmesi Hüseyin Sırrı Bey'in kariyerini de etkilemiştir. Meşrutiyetin ilanı sonrası çıkan aftan yararlanarak İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'a geldikten hemen sonra ilgili makamlara dilekçeler yazarak, kaymakamlığa tayinini istemiştir. Dahiliye Nezareti konuyu incelemeye almıştır. O dönemde kaymakam olmak için ya Mülkiye Mektebi'nin ali kısmından mezun olmak veya kaymakamlık için yapılan sınavda başarılı olmak gerekmesine rağmen, Sırrı Bey iki kıstasa da uymuyordu. Ancak Sırrı Bey eski rejimde sürekli mağdur edildiğinde yazdığı dilekçelerinde vurgulamıştır. Sonunda Sırrı Bey Kaymakam olmak için gereken şartları taşımamasına rağmen, eski İttihatçı olması ve birçok kez Abdülhamit yönetiminin baskıcı tutumundan nasibini alarak, hapis ve sürgün cezalarına çarptırılması nedeniyle olsa gerek, İttihatçıların güdümündeki yeni yönetim Hüseyin Sırrı Bey'i 20 Aralık 1908'de Zonguldak Kaymakamı olarak atamıştır. Bu atama, onun idari kariyeri açısından terfi niteliği taşıyordu. İlk iş olarak Bartın Kaymakamı Şakir Bey hakkında yapılan şikayetler nedeniyle tahkikat yapma görevi verilmiştir. Kastamonu'da daha 6 ay bile görev yapmadan eşraftan 30 kişinin imzasıyla Sırrı Bey hakkında şikayetlerde bulunmuş ve görevden alınması istenmiştir. Bolu Mutasarrıfı tarafından tahkikat yapılmış ve bazı hatalarına rağmen Sırrı Bey'in genel olarak haklı olduğu hazırlanan raporda vurgulanmıştır. Raporda ya görevinde kalması veya Mudurnu kaymakamı ile becayiş yapılması tavsiyesinde bulunulduğundan Ağustos 1909'da Mudurnu Kaymakamlığı'na getirilmiştir. Mudurnu'dan sonra bir süre Düzce Kaymakamlığı görevini yürüten Sırrı Bey, 17 Ağustos 1910'da Adapazarı Kaymakamı olarak görevlendirilmiştir. Adapazarı'nda Müslümanlar için fukara sandığı kurdu, Müslümanlara okumaları konusunda telkinlerde bulunmuş, yardım toplatarak başta kız okulları olmak üzere birçok okulun açılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte görevini kötüye kullandığı, yasal olmayan yöntemlerle halktan para aldığı, istediği yapılmadığı zaman ahlaka ve yasaya uymayan yöntemlerle amacını gerçekleştirmeye çalıştığı, Müslümanlarla Ermeni ve Rum ahali arasında ayrılıklar çıkardığı gerekçesiyle Adapazarı'nın önde gelen kişileri tarafından Dahiliye Nezareti'ne şikayet edilmiştir. Konuyu araştırmak için görevlendirilen müfettişin hazırladığı raporda Sırrı Bey'in idari olarak yetenekli, namuslu ve vatan sevgisini her şeyin üstünde tutan biri olduğu

belirtmiştir. Bununla birlikte genç, tecrübesiz ve çabuk öfkelenen bir yapıya sahip olmasından dolayı bazı eksiklikleri bulunduğu ve Kaymakamlık için yeterli olmadığı vurgulanmıştır. Şikayet iddialarını haklı çıkarırcasına Adapazarı'ndaki görevinde de pek başarılı olmadığı ayrıca belirtilmiştir. Mülkiyeli olmasına rağmen tam olarak donanımlı olamamasının nedeni olarak, Mülkiye son sınıfındayken mahkûm olup sürgüne yollanması gösterilmiştir.

İttihat ve Terakki hükümeti bu raporu pek dikkate almamış olacak ki, kaymakamlık için yeterli görülmeyen Sırrı Bey'i bu kez mutasarrıf olarak görevlendirmiştir. Adapazarı Kaymakamlığı'ndan Amare Mutasarrıflığı'na atanan Sırrı Bey'in bu göreve atıldığı tarih konusunda farklılıklar vardır. Kaymakamlıktan terfi edip mutasarrıf olduğu tarih konusunda bazı kaynaklar 19 Haziran 1912 tarihini, bazıları ise Nisan 1912'yi göstermektedir. Amare'deki görevi sırasında da yolsuzluk, görevini kötüye kullanma, seçimlerde taraf tutma ve hile yapma gibi konularda hakkında şikayette bulunulmuştur. Sırrı Bey bu suçlamaları kabul etmemiş ve yaklaşan seçimler nedeniyle hakkındaki şikayetlerin sistematik biçimde yapılmaya başlandığını savunmuş ve Basra Valisine, gerçek suçluları ortaya çıkarmak için kendisine iki ay izin verilerek Bağdat veya Basra'da görevlendirilmesini, kendisi yokken açık veya gizli soruşturma yaptırmasını ve kararını da soruşturma sonucuna göre vermesini önermiştir. Ancak Basra Vali Vekili olan İzzet Bey bu öneriye yanıt vermediği için, bu kez de İzzet Bey'i İstanbul'a şikayet ederek, Basra'ya bir an önce asaleten bir vali atanmasını istemiştir. Dahiliye Nezareti soruşturma yapılmasını Basra Valiliğinden istemesinden sonra da Sırrı Bey hakkındaki şikayetler artarak devam etmiştir. 1913 yılı Ağustos ayında hakkında yapılan suçlamalara "bölge aşiretleri arasında fesatlık çıkarma" da eklenmiştir. Bu suçlamalar için Basra Vali vekili İzzet Bey'i suçlayan Sırrı Bey, artık başka bir yere tayinini istemiştir. Dahiliye Nazırı Talat Paşa, Sırrı Bey'i bu kez 25 Eylül 1913 tarihinde Kerbela Mutasarrıflığı'na atamıştır. Sırrı Bey, bu atamayı Talat Paşa'nın güveninin devam ettiğinin göstergesi olarak gördüğü için son derece memnun olmuştur.

Sırrı Bey Kerbela'daki görevine başladıktan sonra da hakkındaki şikayetlere yenileri eklenmiştir. Basra Vali Vekili İzzet Bey, Sırrı Bey hakkında soruşturma açılmasını istemiş ve Kerbela'ya bu amaçla bir heyet yollamıştır. Sırrı Bey, Basra Vali Vekili İzzet Bey'in husumetinden kaynaklı bu soruşturmanın sonucunun ne olacağı belli olduğu için, soruşturmayı kabul etmemiş; Bağdat maliye memurlarından oluşan bir heyetin Kerbela'ya yollanmasını istemiş, ancak sorun uzun zaman sürüncemede kalmış, İstanbul'dan bir müfettiş yollanmasına karar verilmesine rağmen 1914 Ağustos'unda savaş başlayınca soruşturma sonuçlanamamıştır.

Görev yerlerinde birçok şikayete ve tartışmaya neden olan Sırrı Bey, 1912'de Amare'de göreve başladığı günden, tayin ile Amasya Mutasarrıflığı görevine atanana kadar tartışmalara ve şikayetlere konu olmaya devam etmiştir. Bu şikayetlerde onun İttihatçı bir kimliğinin olması, Araplar içinde bazı grupların İttihat ve Terakki'yi kötülemeleri ve Osmanlı'dan ayrılarak kendi devletlerini kurma düşünceleri de etkilemiş olabilir. Zira bu olaylar ve aldığı istihbaratlar nedeniyle yaşananlara seyirci kalmak istemeyen Sırrı Bey, elinden geldiği kadar bu durumlara engel olmaya ve Dahiliye Nezareti'ne konunun hassasiyeti konusunda bilgi vermeye çalışmıştır. Yaşanan olayların bu atamada ne kadar etkisi olduğunu bilemiyoruz, ama nihayet 4 yıl aradan sonra 30 Aralık 1916'da Sırrı Bey yeniden Anadolu'ya dönmüştür.

Kerbela'da Mutasarrıflık görevini yürütürken, 1916 yılında babası ölmüş ve annesi Ayşe (Cafer kızı) Hanım, oğluna ulaşamadığı için Amerikan konsolosluğuna dilekçe vererek, Kerbela'da oğlunun mutasarrıf olduğunu, ama yıllardır ona ulaşamadığını, eşinin ölümünden sonra durumunun çok kötü olduğunu belirterek yardım talep etmiştir. 20 Temmuz 1916'da gelen bu yazı, Dahiliye Nezaretine ulaştırılarak, Sırrı Bey'e ulaşması sağlanmıştır. Sırrı Bey babasının

vefatından önce para yolladığını bildirmiştir. Daha sonra da Ayşe Hanım'a maaş bağlanması sağlanmıştır.

I.Dünya Savaşı'nın ortalarında 30 Aralık 1916'da Amasya'da mutasarrıflık görevine başlayan Sırrı Bey'in en uzun görev yeri burasıdır. Savaşın son yıllarını ve mütareke dönemini burada geçirmiş, 1919 yılı Mart ayının ortalarında İngilizlerin Amasya'ya gelerek yönetimi kontrol etmek istemeleriyle birlikte azline giden süreç de başlamıştır. İngiliz subayların hapishanedeki mahkumların serbest bırakılması isteğine şiddetle karşı çıkmış ve hükümetten emir almadan hiç kimsenin çıkarılmayacağını belirtmiştir. Bu olaydan sonra İngilizlerin hedefi haline gelen Sırrı Bey, işgalcilere karşı tutumunu daha o günlerde açıkça ortaya koymuştur. İngilizlerin "Malta'ya süreriz" tehdidine aldırmadan Hükümet Konağı'ndan indirilen Türk bayrağının, Amasyalılarla birlikte yeniden yerine takılmasını sağlamıştır. Ancak bu olaydan sonra 16 Mart 1919'da İstanbul Hükümeti tarafından görevden alınmakla kalmamış bir süre tutuklu kaldıktan sonra Malta'ya sürülmeden serbest bırakılmıştır.

Hüseyin Sırrı Bey'in tam olarak ne zaman Mustafa Kemal ile tanıştığı ve Milli Mücadele'ye resmen katıldığı bilinmemekle beraber en baştan itibaren Anadolu hareketinin en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Sivas Kongresi'nden itibaren İzmit bölgesi ile Heyet-i Temsiliye arasındaki ilişkiyi sağlayan isimdir. İzmit'te Anadolu hareketinin temsilcisi olarak görülmektedir. Geçmişte Adapazarı'nda kaymakamlık yapmış olmasından dolayı bölgeyi biliyor olması nedeniyle Mustafa Kemal tarafından İzmit'e gönderilmiş olması muhtemeldir. Eylül ayının başlarından itibaren İzmit ve bölgesi hakkındaki haberleri sürekli olarak Mustafa Kemal'e aktaran kişi olmuştur. Ayrıca İzmit Belediye Başkanı Abidin Beyle görüşerek, İzmir'in işgalini protesto eden bir miting yapılmasını ve işgali protesto eden bir bildirin İzmit'te bulunan askeri temsilciye verilmesini sağlamıştır. 1919 yılının sonbaharında İzmit'teki Kuva-yı Milliye teşkilatından sorumlu olarak Gebze'ye gelmiş ve 200 kişilik Yahya Kaptan'ın Anadolu hareketine bağlanmasında etkili olmuştur. Yahya Kaptan'ın İstanbul Hükümeti tarafından tutuklandığı sırada öldürülmesine tepki gösteren Mustafa Kemal, gerçeğin ne olduğunu Sırrı Bey'e sormuş ve verdiği bilgilere itibar etmiştir. Sırrı Bey Yahya Kaptan'ın haksız yere katledildiği ve asıl amacın ulusal harekete zarar vermek olduğu kanaatindeydi.

Mustafa Kemal'in de güvendiği isimlerden biri olan Sırrı Bey, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin adayı olarak son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne İzmit mebusu olarak seçilmiştir. Meclisi Mebusan'ın ilk oturumunda Beşinci Şube'ye üye seçilmiştir. 3. Oturumunda diğer İzmit mebuslarıyla birlikte Sırrı Bey'in mazbatası da kabul edilmiştir. Mebusan Meclisi görüşmelerinde en faal mebuslardan biridir. "Tehcir ve Taktik mesaili için hususi bir Divan-ı Harp kurulması hakkındaki kanunun" Kanun-ı Esasiye'ye aykırı olduğunu savunarak, Adliye ve Harbiye Nazırlarına sözlü soru önergesi vermiştir. Görüşmeler sırasında da bu mahkemelerin Teşkilat-ı Esasiye'ye aykırı olmasına rağmen, bir önceki hükümet döneminde başlamasına rağmen halen Ali Rıza Paşa Hükümeti sırasında devam ettiğini belirterek, insanların getirilip yargılanması ve ceza verilmesinin yanlışlığına tepki göstermiştir. Mebusan Meclisi'nde ilk önce israfı protesto ederek Sadrazam Ali Rıza Paşa hakkında soru önergesi veren, hükümetin sansürünü eleştiren de Sırrı Bey'dir. Felah-ı Vatan Grubu'nun kurulmasına, Misak-ı Millînin hazırlanmasına katkı sağlamıştır.

İstanbul'un işgal edilmesi üzerine Mustafa Kemal'in mebusları Ankara'ya davet ettiği zaman, bu davete ilk icap edenlerin başındaydı. Bu arada Meclis-i Mebusan üyesi olarak TBMM'ye doğrudan katılma hakkı olmasına rağmen, yeni yapılan seçimlerde hem İzmit hem de Kandıra'dan mebus seçilmiştir. 23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılışı sırasında hazır bulunmuştur. 2 Mayıs 1920'de Meclis Başkanlığına İzmit mebusluğunu seçtiğini bildirmiştir. 1920-23 döneminde TBMM'nin en etkin isimlerinden biri olan Sırrı Bey, aynı zamanda ilk muhalif vekil olarak da anılabilir. Zira ilk çıkışını Mustafa Kemal'in 24 Nisan 1920'de hükümetin kurulması hakkındaki önergesini vermesinden sonra yapmış

ve işin aceleye getirilmesine karşı çıkmıştır. Dönem boyunca Dahiliye, Hariciye, Milli Müdafaa, PTT encümenliklerinde görev yapmıştır. İlk yıl Dahiliye Encümeni'nin sözcülüğünü, birinci ve ikinci toplantı dönemlerinde ise Hariciye Encümenliğine başkanlık yapmıştır. 10 Eylül-27 Kasım 1920 tarihlerinde Meclis Başkanlığı'nın verdiği özel görevle Tokat'ta bulunmuştur. 5 Şubat 1921 tarihinde Hariciye Vekili Bekir Sami Bey'in başkanlığında Londra Konferansı'na gönderilecek delege kurulunda yer aldı. Sırrı Bey, 19 Ocak 1922 tarihinde İktisat Vekili seçildi. Ancak bu görevde sadece üç ay kalabildi. Vekaletteki görevinden ayrılmasında Karahisarısahip mebusu İsmail Şükrü'nün İktisat Vekaleti hakkında 11 konu üzerinde gensoru açılması hakkında verdiği önerenin görüşülmesi sırasında yapılan güven oylaması etkili olmuştur. Meclis kendisi hakkında "ademi itimad" oyu verildiği için usulen istifa etmek zorunda kalmıştır. Meclis'te görüşülmeleri sırasında sıkı muhalefet yaptığı kanun tasarıları arasında Firariler Hakkında Kanun, Teşkilatı Esasiye Kanunu, İstiklal Mahkemeleri hakkındaki kanun ve Başkomutanlık Kanunu en sayılabilir. 10 Mayıs 1921'de Mustafa Kemal tarafından kurulan Müdafaa-i Hukuk Grubu içinde adı yer almamıştır. 1922 yılı başlarında örgütlenmeye çalışan ve öne çıkan muhalif grup olan II. Grup içinde yer alan isimlerden biridir. I. TBMM'de 26'sı gizli oturumda olmak üzere 128 kez kürsüde konuşma yapmış, 24 soru önergesi vermiş ve 4 yasa teklifinde bulunmuştur.

1923 seçimlerinde aday gösterilmeyen Sırrı Bey, İstanbul'da bir yazıhane açarak ticaret yapmaya başlamıştır. Sovyet Rusya'ya giderek ticari işlerle uğraşmış, zaman zaman hükümetten yardım talep etmiştir, ancak 1931'e gelindiğinde politika yaşamına kaldığı yerden devam etmiştir. IV. dönemde Mustafa Kemal'in izniyle İzmit'ten bağımsız milletvekili seçilerek, hükümeti en çok eleştirenlerden biri olmuştur. İsmet Paşa hükümetinin programını ciddi biçimde eleştirmiş olmasına rağmen olumlu oy vermiştir. 1932 bütçe görüşmeleri sırasında devletçiliği eleştirerek, sınırlandırılması gerektiğini savunmuştur. Evkaf bütçesi görüşmelerinde ise hükümetin laik niteliğe sahip olduğu sürece Evkaf idaresinin bütçede ve hükümet işinde yeri olmadığını, diğer dinsel topluluklarda olduğu gibi devletin Müslümanların mülklerinin yönetimine de karışmaması gerektiğini savunmuştur. Hükümetin devletçilik politikalarını da en sert eleştiren ve liberal politikaları savunan neredeyse tek milletvekilidir. Bu dönemde de soru önergeleri vermiş ve başbakanlığa sıklıkla şikayet dilekçeleri yazmıştır.

Sırrı Bey'in bu muhalif tutumu onun 1935 seçimlerinde bağımsız milletvekili adayı olmasına engel olmuştur. Mustafa Kemal, Sırrı Bey'in milletvekili adayı olmasına olumlu bakmasına rağmen, hükümetin desteğini sağlayamamış ve aday gösterilmemiştir. Bununla birlikte 3 Eylül 1932 tarihinde "sahte Teklif-i harbiye mazbataları meselesinde" Sırrı Bey'in de adının geçmesi nedeniyle inceleme yapılması için Maliye Vekaleti, Başvekaletten talepte bulunmuştur. Ancak dokunulmazlığının kaldırılması için Meclise gelmesi neredeyse üç yılı almıştır. Bu arada Sırrı Bey hakkında yapılan suçlamaların haksızlığını anlatan bir mektubu konuyu araştıran komisyona yollamıştır. Ancak Maliye Vekaleti suçlamalardan vazgeçmemiştir. Bu süre zarfında yapılan seçimlerde Sırrı Bey aday olmadığı için hakkında işlem yapılamamıştır.

Parlamentoda olmadığı dönemde ticari hayatına devam eden Sırrı Bey ilk hapis cezası üzerinden yaklaşık 40 yıl sonra yeniden hapis cezasıyla karşı karşıya kalmıştır. Buna neden olan ise yine kendi muhalif kimliği ve inatçılığıdır. Sırrı Bey, 1940'ta "sureti idare o kadar şekli-i kanunisinden çıkmıştı ki, gayri kabili tahammül bir hal, istibdat başlamıştı" düşüncesiyle, halkı aydınlatmak ve uyarmak için iktidar mevkiinde bulunanlara, belediye reislerine, doktorlara, avukatlara, ticaret odaları başkanlarına, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanına, Peyami Safa, Sabiha ve Zekeriya Sertel'e, çeşitli illerdeki komutanlara birer mektup göndermiştir. İmzasız yolladığı ve daktilo ile yazılmış bu mektuplarda bu hükümeti istemediklerini, Teşkilat-ı Esasiye'nin uygulanmasını istediklerini, matbuat hürriyetinin sağlanmasını ve en önemlisi de "hürriyet istediklerini" ifade etmiştir. Bu imzasız mektuplar hakkında hükümet iki ay

boyunca soruşturma ve inceleme yaptırdıktan sonra mektubu yollayanın Sırrı Bey olduğu saptanması üzerine 2 Nisan 1940 tarihinde tutuklanmıştır. Önce mektupları yazmadığını belirtmesine rağmen, daktilo ve diğer kanıtlar ortaya çıkınca yazdığını kabul etmiştir. Sıkı yönetimin ilan edildiği dönemde halkı ve askeri kuvvetleri hükümet aleyhine isyana tahrik ve teşvik suçlamasıyla Askeri mahkemenin yaptığı yargılama sonucunda Askeri Ceza Kanunu'nun 94.maddesinin birinci bendi ve Türk Ceza Kanunu'nun 31. 33, 36. Ve 80. maddeleri gereğince 9 yıl 4 ay ağır hapis ve ömür boyu kamu hizmetinden men, suç işlemek için kullandığı eşyalarının müsadere edilmesi cezalarına çarptırılmıştır. Aldığı cezalar nedeniyle emekli maaşı kesilmiş ve yalnız karısı ve çocukları için dul ve yetim maaşı şeklinde bir maaş bağlanmıştır. Daha sonra 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde kapalı yargılanmıştır. Mahkemenin herkese açık olması konusunda Sırrı Bey'in talebi kabul edilmemiştir. Yargılama sonucunda 4 yıl hapis cezası verilmiştir. Bu son karar Temyiz Mahkemesinde bozulmuş ve yeniden yargılanmıştır. 1943 yılının Aralık ayında verilen kararla aynı suçtan iki kez ceza alamayacağı karara bağlanarak verilen 4 yıllık hapis cezası kaldırılarak, 9 yıl 4 ay ağır hapis cezasının uygulanması karara bağlanmıştır. Ayrıca TBMM'nin manevi şahsını tahkir edici kelimeler kullanmak ve bu dilekçeleri yaymak suçlamasıyla yargılanarak 7 ay hapis cezası alınmasına rağmen, bu kararı da Temyiz mahkemesi bozmuş ve yeniden yargılanması sağlanmıştır. Yargılama sonucunda kullanılan sözlerin eleştiri niteliği taşıdığı, hakaret içermediği gerekçesiyle beraat ettirilmiştir.

1947 yılında TBMM'ne af edilmesi için başvuruda bulunmuştur. Başvuruyu 10'a karşı 7 oyla Adalet Komisyonu haklı bulmasına rağmen, genel kurulda yapılan oylamada af talebi reddedilmiştir. 9 yıl 4 ay hapiste yattıktan sonra 31 Temmuz 1949 yılında cezaevinden çıkmıştır. Çıkar çıkmaz yeri öperek dua eden Sırrı Bey, İttihatçı olduğunu ve ruhun hala yaşamakta olduğunu söylemiştir. Hapisten sonra da mücadelesini sürdüren Sırrı Bey, 1950'de iktidar değişmesinden sonra TBMM'ye verilen dilekçe ile hakkında verilen mahkûmiyetin bütün hukuki neticeleriyle birlikte kaldırılmasını istemiştir. 16 Mayıs 1951'de 5765 sayılı kanunla Sırrı Bey için özel af çıkarılmıştır. Af kararının gerekçesinde cezasını tamamen çektiği, cezaevinde "dürüst hareket ve ıslah-ı hal" ettiği, çok yaşlı olmakla beraber "fer'i" haklarına kavuşturulduğu takdirde eski hizmetlerine bir miktar karşılık olacağı belirtilmiştir. Af kanunundan sonra emekli maaşı ödenmeye başlanmıştır. Bu dönemde suçsuz olduğu gerekçesiyle Askeri Temyiz Mahkemesine başvurarak, iade-i muhakeme ve verilmeyen maaşlarını ve gasp edilen eşyalarını istemiştir. Ancak mahkeme suçunun sabit olduğu gerekçesiyle talebi reddetmiştir. Bunun üzerine Sırrı Bey, bu kez de af kanunuyla birlikte cezasının tamamen kaldırıldığını gerekçe göstererek, cezaevindeyken kesilen emekli maaşlarını ve el konulan eşyalarının tarafına verilmesi için 1953'de TBMM dilekçe komisyonuna başvurmuştur. Sırrı Bey'in af kanunu kapsamında kesilen maaşlarının ödenmesi ve el konulan eşyalarının iadesi konusu yıllarca Meclis gündeminde kalmış ve tartışılmıştır. Konunun hissi ve kanuni olmak üzere iki yönü olduğu genel olarak kabul edilmiştir. Ayrıca suçunun siyasi olduğu, ülkesi için uzun yıllar hizmet verdiği, yaşlı ve ekonomik olarak sıkıntıda olduğu bu görüşmeler sırasında sıklıkla vurgulanmıştır. Buna rağmen 1956'ya gelindiğinde Sırrı Bey'in isteklerinin mevcut yasalara aykırı olduğu gerekçesiyle ret kararının çıkmasına engel olunamamıştır. Bu arada 1954 seçimleri öncesinde Demokrat Parti'den Kocaeli milletvekilliği için yapılan aday yoklamasına katılmış ancak seçilememiştir.

Hayatının son yıllarında bile "Ben İttihatçıyım, ruhum imanım ondadır" diyen Sırrı Bey 28 Eylül 1958 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybetmiştir. Ömrü mücadele ile geçmiş ve üç devirde de muhalif olmayı başarmış ender siyasetçilerden biri olmuştur.

Esmâ TORUN ÇELİK

KAYNAKÇA

Belgeler

BCA 030.10.0.0/9.52.7, 21.04.1935.

BOA Y.MTV. 161-224, H30.01.1315.

BOA BEO. 1198-89848, H.05-05-1316

BOA BEO. 1761-132055, H.03.09.1219

BOA DH.MKT, 2577-76, H. 10.10.1319.

BOA DH.MKT, 572-2, H.01.06.1320.

BOA BBEO, 1938-145329, H.19.07.1320.

BOA MUİ, 12-27, H.06.09.1327.

BOA DH. MKT, 2686-71, H.25.11.1326.

BOA DH. MKT, 1129-85, H.08.09.1324.

BOA ML.EEM, 952-39, R. 30.09.1328.

BOA DH, şfr, 423-42, R.26.01.1330

BOA ML.EEM, 1080-18, R. 30.02.1330

BOA DH.KMS, 17-5, H.12.04.1332.

BOA DH.MTV,18-69, H.07.12.1330.

BOA HR.SYS, 2423-72, M.20.07.1916.

BOA İ.HUS, 138-16, H.06.12.1323.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet, 23.3.1954, s.6.

Son Posta, 1 Ağustos 1949, s.7

Sabah, 19 Şubat 1948, s.1

Haber Akşam Postası, 28 Şubat 1941, s.2

Cumhuriyet, 26 Birincikanun 1943, s.3

İkdam, 22 Nisan 1940, s.2.

Cumhuriyet 11 Haziran 1940, s.2

Cumhuriyet, 18 Nisan 1940, s.1

Akşam, "Dünkü Meşhurlar: 9 Yıl Hapiste Yatan Bir Bakan Sırrı Bellioğlu

Kitaplar

ALDAN, Mehmet, **Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001.

TORUN, Esmâ vd, **İzmit Milletvekilleri 1920-1927**, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, 2006.

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, C.I, Birinci İnikad, 12 Kanunu Sani 1336

MENÇ, Hüseyin, **Milli Mücadele Yıllarında Amasya: Olaylar, Portreler, Belgeler**, Amasya, Amasya Belediyesi, 2010.

SOYAK, Hasan Rıza, **Atatürk'ten Hatıralar**, C.I, Yapı Kredi Kültür Yayınları, İstanbul, 2005.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.I-IV, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1985.0

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, (1920-1923), TBMM Matbaası, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, IV. Devre, C.II, 11. İnikad, TBMM Matbaası, Ankara.

Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönemi 1919-1923, C III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.

YAVUZİYİĞİT, M. Hikmet, **Mülkiye Tarihi (1859-1999)**, Yeni Aydođdu Ofset, Ankara 1999.

Makaleler ve Bildiriler

KONUĞÇU, Enver, "Heyet-i Temsiliye İzmit İlişkileri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Yıl 1988, C 5, S 13, ss.223-236.

TORUN, Esmâ, "İlk Meclis'te İlk Muhalif: İzmit Milletvekili Sırrı Bey," **I. Uluslararası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu**, C II, Kocaeli, 2006, ss.1126-1151.

YILMAZ, Murat, "Hüseyin Sırrı Bellioğlu," **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Liberalizm**, C 7, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, ss.144-155.

Tezler

SUSOY, Şenol, **Milli Mücadele Yıllarında Amasya**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek lisans tezi 2008.

DERVİŞOĞLU, İrfan, Sırrı Bellioğlu: Hayatı ve Siyasi Mücadelesi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2024.

ÖZTÜRK, Yunus Emre, Hüseyin Sırrı Bellioğlu'nun Meclis Faaliyetleri, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2024.

10/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/huseyin-sirri-bellioglu-1876-1958/?pdf=7713> adresinden erişilmiştir